

CRISTELLA WINTERSWIJK, 23-25 MAART 2012

Marian Jagers

Reelaan 13, 7522 LR Enschede

Jagers, M. 2013. Aphyllophorales foray in spring 2012. *Coolia* 56(2): 51–57.

The Aphyllophorales study group Cristella met over the weekend of 23-25 March 2012 in Winterswijk, in the far east of the province of Gelderland. 191 species were found in various habitats.

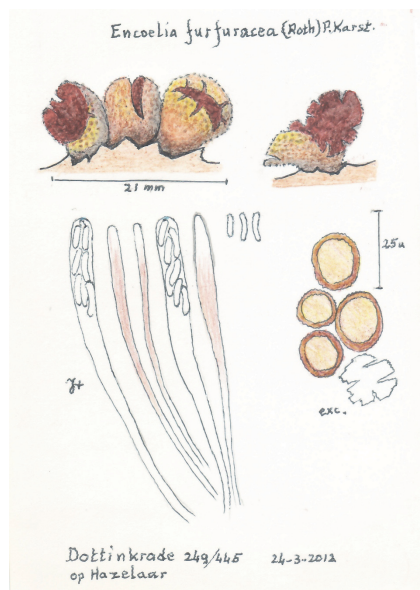
Het ‘voorjaarsweekend’ van de Cristella-werkgroep werd ten oosten van Winterswijk vlakbij de Duitse grens gehouden in de buurtschap Ratum, dat in een nog bos- en weilandenrijk landschap ligt. De 23 deelnemers verbleven in “Te Paske” een voor ons doel van alle gemakken voorziene groepsaccommodatie. De zon scheen deze dagen uitbundig. Het was overdag zelfs warm. De vogels lieten flink van zich horen en op diverse plekken bloeiden al anemonen. Dat de winter naar verre oorden was verdreven bleek ook uit ascomycetenvondsten zoals de Hazelaarschijfzwam (*Encoelia furfuracea*), het Russenknolkelkje, (*Myriosclerotinia curreyana*) en een vondst van de vaak in het zicht groeiende slijmzwam, het Zilveren boomkussen (*Enteridium lycoperdon*). Voor de verleiding ‘plaatjeszwammen’ was het nog te vroeg. Er werd maar één soort met hoed én steel genoteerd, de Gewone dennekegelzwam (*Strobilurus stephanocystis*). De overige plaatjeszwammelingen waren die van oortjes uit diverse geslachten en een plaatjesloze (een *Cyphella*) die toch tot deze vormgroep gerekend wordt. De totale score van het weekend kwam uit op 191 soorten, een paar imperfecten inclusief.

Omgeving van “Te Paske”

Op vrijdagmiddag, nadat de auto’s verlost waren van de meegebrachte bagage (en dat is aardig wat voor zo’n paar dagen), was er een korte excursie door het bosgebied in de directe omgeving van de accommodatie. Aan het kraken en geritsel van de bladeren was te merken dat het alweer droog werd, een situatie waar we de laatste jaren tijdens de voorjaarsweekenden vaker mee te maken hebben gekregen. De bodem onder het bladerdek bleek gelukkig nog vochtig en op het op de grond liggende hout was genoeg materiaal te vinden om de eerste avond mee door te komen. Het nijvere microscopiseerwerk werd onderbroken voor de warme maaltijd en een voordracht door Bernard de Vries over het determineren van korstzwammen.

Er werden deze eerste dag veel algemeen voorkomende korstjes gevonden. Een microscopisch leuke en gemakkelijk te determineren soort is de Kristalstertandjeszwam (*Resinicium bicolor*)

Figuur 1. Hazelaarschijfzwam (*Encoelia furfuracea*). (Tekening: Bernhard de Vries)

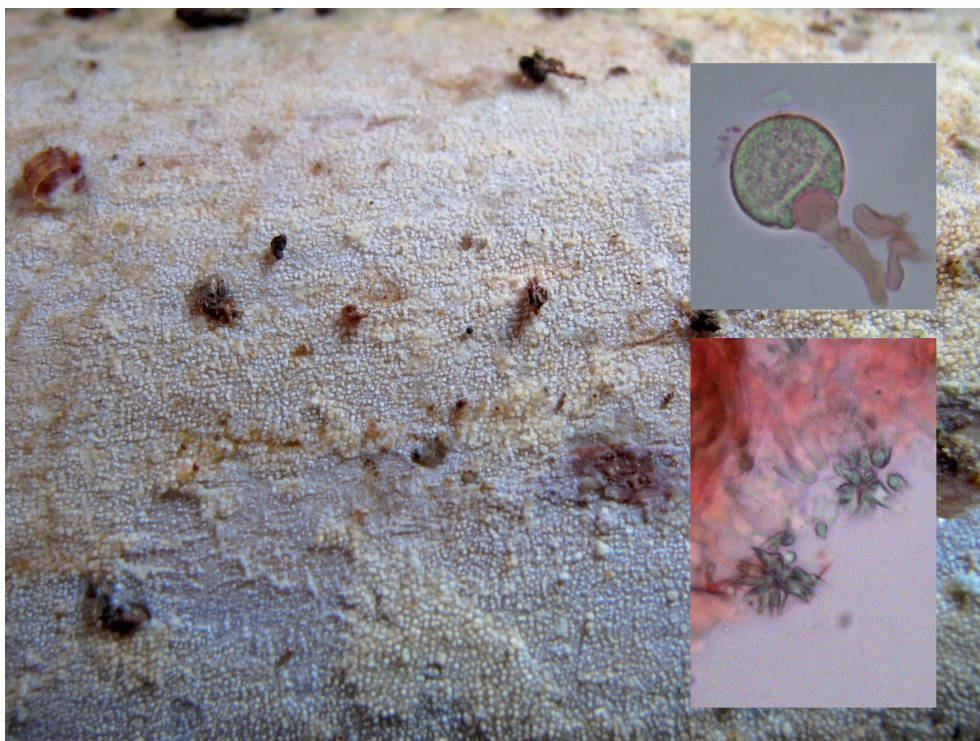

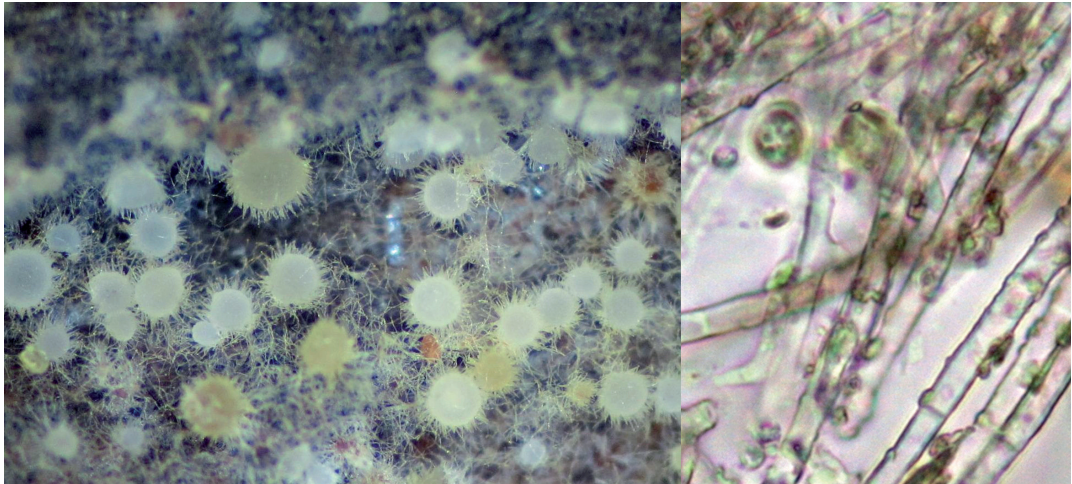

Vormgroepen	Boeijinkbos e.o. kmhok 252/445, 251/445, 252/446	Dottinkrade, kmhok 249/445, 248/445	Armenbos, kmhok 247/448 *	Buskersbos kmhok 247/441, 248/441
Aphyllophorales	53	68	28	36
Ascomyceten	21	27	5	17
Phragmobasidiomyceten	6	6	1	7
Gasteromyceten	1	1		2
Agaricales	6	6		
Myxomyceten	6	3		8
Totaal	93	111	34	70

met twee typen van opvallend gevormde cystiden. Het ene is stervormig (kristallen), een ‘asterocystide’. De andere heeft een ronde vorm, doet ‘halo-achtig’ aan en wordt ‘halo-cystide’ genoemd. Deze korstzwam groeit op dood naaldhout. Het Kransbekerharskorstje (*Hyphoderma praetermissum*) dat zowel op loof- als naaldhout groeit, bezit zelfs drie typen cystiden. De dunwandige leptocystiden zijn bij deze soort cilindrisch, en voorzien van een ronde (verdikte) top. De top kan kaal of geïncrusteerd zijn of bedekt met een soort kapje. De gloeocystiden, ook dunwandig, zijn spoelvormig en versmallen naar de top. Ze hebben een gelige homogene inhoud. Het meest bijzonder zijn de stephanocysten. Deze hebben een bolle vorm en bestaan uit twee delen. Het onderste deel is gekroond door verspreid op de rand staande korte punten. De vorm en het aantal aanwezige cystiden bij dit korstje kunnen

Figuur 2. *Kristalstertandjeszwam* (*Resinicium bicolor*).

Figuur 3. *Beukespinragschijfje* (*Arachnopeziza aurata*); rechts: *subiculumhyfen*.

behoorlijk variëren (Eriksson et al., 1973). Het vermoeden dat het geslacht *Hyphoderma* een heterogeen geslacht is en dit Kransbekerharskorstje een soortencomplex, is inmiddels aan de hand van DNA onderzoek bevestigd (Hallenberg, 2007; Larsson, 2007). In *Fungi Europaei* deel 12 is deze soort in een ander geslacht ondergebracht, namelijk *Peniophorella* P. Karst.

Döttinkrade

Wie zaterdagmorgen vroeg uit de veren was, kon de dunne, laaghangende mist boven de weilanden plaats zien maken voor de eerste zonnestralen. Hoewel het nog koud aanvoelde beloofde het een prachtige dag te worden. De ochtendexcursie vond plaats in het natuurgebied “Döttinkrade”. Door het gebied stroomt de Ratumse beek. Het bos bestaat voornamelijk uit loofhout en er zijn enkele percelen met naaldhout. Ook hier was de bodem nog vochtig genoeg; zeker in het begin van de wandeling. Naast korstzwammen leverde het speuren diverse kleine ascomyceten op, waaronder het Beukespinragschijfje (*Arachnopeziza aurata*) en het Krentenpapschijfje (*Eriopezia caesia*). De kleine schijfvormige vruchtlichamen van beide soorten groeien op een subiculum, een fijn netwerk van hyfen met een losse structuur.

Bramen behoren vast niet tot uw favoriete substraat om paddenstoelen op te zoeken. Wie dat wel doet kan er wel eens iets leuks op vinden, zoals het Bramemeelschijfje (*Aleurodiscus aurantius*). Dit is geen ascomycete maar een basidiomycete. In afwijking tot de meeste andere soorten uit het geslacht heeft deze soort een korstvormende groeiwijze. Op de tak, in droge toestand (craquelé) gevonden, had hij een vuilwitte/crème kleur. Het oppervlak was korrelig. Door de veelheid aan structuren is dit Bramemeelschijfje ook een plezier om microscopisch te bekijken. Hij heeft boven het hymenium uitstekende dendrohyfen, tussen de basidiën vind je moniliforme cystiden en grote ronde sporen met een opvallende apiculus. Die sporen zijn amyloïd. In water lijken de sporen glad, maar in katoenblauw of Melzer's blijken ze wrattig. Heterobasidiomyceten (trilzwammen) werden ook gevonden, onder andere het Violet wasviltje (*Helicobasidium brebissonii*). Dit is beslist een soort om op het verlanglijstje te zetten: hij heeft namelijk bijzonder fraai gevormde basidiën. Op meerdere Vuilbomen groeide *Exidiopsis griseobrunnea*. Ook dit is een trilzwam, al verwacht je dat niet bij de eerste kennismaking. Hij lijkt namelijk veel meer op een korstzwam. Aan deze soort wordt later in een apart artikel aandacht geschonken.

Figuur 4. Violet wasviltje (*Helicobasidium brebissonii*), basidië.

Aan de westzijde in “Döttinkrade” ligt een klein, nat terrein dat voornamelijk begroeid is met wilg en els. Op de net opgedroogde bodem viel afgezien van een paar springende kikkers en een vondst van het Elzenkatjesmummiekelkje (*Ciboria amentacea*) weinig te beleven. Onze tocht vervolgens, kwamen we uit bij een smalle houten dam. Eén voor één moesten we er overheen; de een snel, de ander wat voorzichtiger. Op deze evenwichtsbalk lieten de ‘oudjes’ zien dat ze nog heel wat jaartjes mee kunnen op excursie. Kort daarna werd gepauzeerd. Als zitmeubel werd een afstandse hindernis gebruikt die, nadat de boterhammen waren verorberd (overgewicht?), het spontaan begaf. De ontdek-

king van een grote witte resupinaat groeiende polypoor die eerder voor het overgrote deel aan het oog onttrokken was gebleven, zorgde er voor dat dit ietwat ongelukkige voorval snel vergeten werd. Uiteraard moest de boosdoener van een naam worden voorzien. Hij gaf zich niet snel gewonnen en de uitslag was wat verrassend, want het bleek de Kurkstrookzwam (*Antrodia serialis*) te zijn.

Armenbos

Een kleine groep deelnemers ging ’s middags naar het “Armenbos”. Dit ontginningsbosje uit het begin van de 20ste eeuw zag er op de kaart veelbelovend uit, maar het op rabatten aangelegde gemengd bos bleek erg droog. We bleven er niet lang. Het leverde wel een paar zeldzaamheden op. Naast de al genoemde *Exidiopsis griseobrunnea* werd ook een aantal vruchtlichamen van *Camarops tubulina* gevonden. Waarschijnlijk is het de tweede vondst in Nederland (Kremer, 2010). Ook voor een witte resupinate polypoor, die gedetermineerd werd als *Parmastomyces mollissimus*, geldt dat de soort vermoedelijk slechts één keer eerder is gemeld (Bron: Verspreidingsatlas).

Bij terugkomst bij “Te Paske” was het heerlijk om op het terras even bij te komen. Het verlangen om de buit van de dag te bekijken kwam bij de meeste deelnemers echter al vrij snel naar boven en de een na de ander zocht zijn of haar vertrouwde plekje achter de microscoop weer op.

Figuur 5. Lunchpauze.

Figuur 6. 'Survival'-tocht in "Döttinkrade".

Buskerbos

Zondagmorgen werd het "Buskerbos" bezocht dat aan de rand van de bebouwde kom van Winterswijk ligt. Op weg er naar toe kwamen we langs de steengroeve. We onderbraken de rit om er met de verrekijker vanachter

een scherm naar de Oehoe (bekend van "Beleef de lente") te kijken. De grote, op het nest zittende uil hield ons goed in de gaten maar leek zich verder niets van onze aanwezigheid aan te trekken.

Door het Buskerbos stroomt de Boven-Slinge. Er groeien onder meer Mispel, vogelkers, es en eiken. Langs de beek groeiden bosanemonen maar wat verder er vandaan overheersten de bramenstruiken. In dit bos was het droog. Een wat onopvallende maar over het algemeen goed herkenbare soort die er gevonden werd, was de Leerachtige korstzwam (*Lopharia spadicea*). Microscopisch vallen vooral de bruine dikwandige geïncrusteerde cystiden op. In Fungi Europaei deel 12 is deze soort ook verhuisd naar een ander geslacht en heet *Porostereum*

Figuur 7. Leerachtige korstzwam (*Lopharia spadicea*).

Figuur 8. Grootmazig netwatje (*Arcyria incarnata*).

spadiceum. Naast het pad langs de beek lag een dikke stam van een populier. Er groeide een grote Platte tonderzwam (*Ganoderma lipsiense*) op en de eerste grote ascomyceet van het weekend, die gedetermineerd werd als Vroege bekerzwam (*Peziza vesiculosa*).

Er werd ook een korstzwam uit het geslacht *Scopuloides* op gevonden, die aan de totaal-lijst is toegevoegd als *S. rimosa* (geen Nederlandse naam). De Wastandjeszwam (*S. hydnoides*) werd deze ochtend ook gevonden. De auteurs van een eerder Cristella-verslag (Osieck & Bruggeman, 2012) vroegen zich al eens af of het bij vonden waarvoor deze namen worden gebruikt feitelijk slechts om één soort gaat. Het zachte hout, dat nog verzadigd was met water, is ook een goede broedplaats voor klein spul in de vorm van slijmzwammen. Ze kunnen op zo'n stam overal voorkomen, vaak net boven de grond. Waar de schors losgelaten heeft kun je ze ook nogal eens onder de schors vinden. Het zeer algemeen voorkomende Fopdraadwatje (*Trichia varia*) was er in verschillende stadia van ontwikkeling aanwezig. Iets verderop was het restant van het Loodkleurig netwatje (*Dictydiaethalium plumbeum*) te zien. Ondanks dat een deel van het vruchtlichaam al was verdwenen, was het nog goed te herkennen aan de sterk afgeplatte vorm, het honingraatachtige patroon op de bovenzijde en de kleur. De vruchtlichamen van het Grootmazig netwatje (*Arcyria incarnata*) groeiden in een holte van de stam. De meeste waren nog net niet helemaal opgedroogd maar de overige wel en die werden heel voorzichtig verwijderd. Van andere roze en rode *Arcyria*-soorten is *A. incarnata* te onderscheiden door het netwerk dat naar verhouding veel grotere mazen heeft en dat gemakkelijk uit de beker is weg te blazen. Op de rest van de stam bleken ook nog het Peervormig draadwatje (*Trichia decipiens*) en het Doorschijnend langdraadwatje (*Hemitrichia clavata*) te zitten. Oppervlakkig gezien kun je deze gesteelde soorten ($\pm 2,5$ mm hoog) met elkaar verwarren, maar microscopisch zijn er duidelijk verschillen. Bij soorten uit

het geslacht *Hemitrichia* bestaat het capillitium (dat te vinden is in het sporendragende bovenste deel van het vruchtlichaam) uit een netwerk van kabels (ook 'elateren' genoemd) met slechts enkele losse uiteinden. *Trichia*'s daarentegen hebben lange, niet met elkaar verbonden kabels. Ook de structuur op de kabels verschilt. Het Gezellig draadwatje (*Trichia scabra*) ten slotte, dat we er ook vonden, vormt vruchtlichamen op een soort matje (hypothallus). Er zijn meer geel gekleurde soorten die op zo'n matje groeien. Vind je gave vruchtlichamen dan zijn tussen de soorten macroscopisch al verschillen te ontdekken. Vaker, zoals ook hier het geval was, is de buitenwand al voor een groot deel verdwenen en is zo'n vondst werk voor de microscoop. Dan is het Gezellig draadwatje onder andere te onderscheiden door een fijn netwerk op de sporen.

'Gezellig' is een woord dat voor het verloop van dit Cristella-weekend ook op ging. Rest alleen nog een woord van dank aan Hermien Wassink voor het organiseren van dit prima verlopen weekend en aan Grieta Fransen voor het opmaken van de totaalijst.

Foto's: Marian Jagers

Literatuur

- Bernicchia, A. & Gorjón, S.P. 2010. Corticiaceae s.l. Fungi Europaei 12. Edizioni Candusso, Allasio.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1984. Pilze der Schweiz, 1. Ascomyceten. Verlag Mykologia, Luzern.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. Pilze der Schweiz, 2. Nichtblätterpilze. Verlag Mykologia, Luzern.
- Cléménçon, H. 2004. Cytology and plectology of the Hymenomycetes. Verlag J. Cramer. Stuttgart.
- Dennis, R. 1981. British Ascomycetes. A.R. Garnier Verlag. Vaduz.
- Ellis, M. & Ellis, J. 1985. Microfungi on Land Plants. The Richmond Publishing Co. Ltd. Slough, England.
- Eriksson, J. & Ryvarden, L. 1973. The Corticiaceae of North Europe, vol. 2. Fungiflora, Oslo. Pag. 65–66.
- Eriksson, J. & Ryvarden, L. 1975. The Corticiaceae of North Europe, vol. 3. Fungiflora, Oslo. Pag. 505–511.
- Hallenberg, N. et al. 2007. The *Peniophorella praetermissa* species complex (Basidiomycota). Myc. Res. 111: 1366–1376.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds.) 1997. Nordic Macromycetes, vol. 3. Nordsvamp, København.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds.) 2000. Nordic Macromycetes, vol. 1. Nordsvamp, København.
- Korf, R. 1951. A monograph of Arachnopezizae. Lloydia 14: 129–180.
- Kremer, G. 2010. *Camarops tubulina*, nieuw in Nederland. Coolia 53: 72–74.
- Larsson, K.-H. 2007. Molecular phylogeny of *Hyphoderma* and the reinstatement of *Peniophorella*. Myc. Res. 111: 186–195.
- Nannenga-Bremekamp, N.E. 1979. De Nederlandse Myxomyceten, 2e druk (incl. 1e aanvulling). Uitgave KNNV.
- Neubert, H., Nowotny, W. & Baumann, K. 1993. Die Myxomyceten, Band 1. K. Baumann Verlag, Gomaringen.
- Osieck, E. & Bruggeman-Nannenga, I. 2012. Rond Maas en Waal. Verslag Cristella-weekend Dieden, 15-17 april 2011. Coolia 55: 13–19.
- Poulain, M., Meyer, M. & Bozonnet, J. 2011. Les Myxomycètes. Uitgave FMBDS, Sévrier.

Internetsites

Mycobank: <http://www.mycobank.org>

Verspreidingsatlas: <http://www.verspreidingsatlas.nl/paddenstoelen>

